

СТАНОВИЩЕ

върху дисертационен труд за придобиване
на образователната и научна степен „доктор“
Област на висше образование *3. Социални, стопански и правни науки*
Професионално направление *3.2. Психология*

Автор на дисертационния труд: Силвия Савова Митева

Тема на дисертационния труд: Адаптивни стратегии и самореализация
на студенти

Член на научното жури: доц. д-р Даниела Христова Тасевска,
преподавател в катедра „Психология“, при ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“

Получени материали: дисертационен труд, автореферат.

Дисертационният труд е разработен в катедра „Психология“, към
Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, под научното ръководство на доц.
д-р Станислава Стоянова.

Дисертацията е с теоретико-емпиричен характер и е с обем от 169
стандартни страници компютърно набран текст. Композирана е от Увод, четири
основни глави с подглави, Заключение, Препоръки, Приноси, Използвана
литература. Добавен е и набор Приложения.

Секторът „Използвана литература“ на дисертационния труд съдържа
стабилен теоретичен потенциал, включващ общо 197 специализирани източника.
В основната си част те са пряко свързани с предметната област на дисертацията и
илюстрират информираността и компетентността на докторанта по поставения на
научно обсъждане проблем. 148 от заглавията са на кирилица, 43 на латиница и 6
са от категорията „интернет базирани ресурси“.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научен и научно-приложен аспект.

В последните години в нашата страна се увеличават случаите на неуспешна
самореализация на студенти. Този факт е недостатъчно целеположен в
изследователските търсения. Ето защо приветствам докторантката, че формира
изследователски фокус върху реален за българската действителност психологичен

феномен, твърдение на социалнопсихологичен проблем за младите хора. Заявката е за открояване на „адаптивните стратегии“ като елемент от структурата на социалните умения за самореализация.

В своя Увод авторката достатъчно информативно и цялостно разкрива замисъла на разработката като с яснота коментира актуалността на проблема и аргументира съдържателната организация на дисертационния труд. Заявена е амбицията да се проучи и анализира зависимостта между адаптация, адаптивни стратегии и самореализация на студенти. Обусловена е значимостта на изследването, чрез намерението за анализ и обобщение на емпирични данни и открояването на съществуващи тенденции и препоръки за практиката, с оглед на теоретико-емпиричния дискурс. В резултат са очертани и конкретни нейни параметри, фокусирани върху интерпретацията на “благополучието, потребността от самоактуализация и разбиране на себе си, на своите преживявания и увереност в себе си” (с. 5).

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация на научните концепции по него.

Теоретичната концептуализация на темата е изработена в Първата и Втората основни глави на труда (с. 6 - 76). Представеното теоретично изложение ангажира със задълбочен обзор на психологични постановки, свързани с ключови за дисертационния труд понятия, а именно: адаптация, дезадаптация, адаптивни стратегии, самореализация.

Оригинално е представена проблематиката, отнасяща се до дефинирането на адаптацията, поради концептуализацията ѝ на две нива:

- ✓ Функционално – от перспективата на личностната идентичност като психологичен фактор за рефлексия на съществуването;
- ✓ Социално – от перспективата на общностната принадлежност или като феномен, опосредяващ междуличностната интеракция.

На тази основа са аналитично интерпретирани и възможните бариери, възпрепятстващи развитието на адаптивни стратегии на поведението. Текстът, представящ същността на феномена „адаптация“ е обогатен с презентирани на

актуални концепции, модели и подходи, обозначаващи както парадигмалната им характеристика, така и генезиса на разновидностите на адаптацията, като равнище на индивидуалния опит. Положителен момент в този аспект на изложението е фактът, че всеки от подпараграфите завършва с обобщение, съответстващо на поставените в дисертационния труд идеи за разкриване на терминологичните зависимости между разглежданите понятия. В резултат, докторантката аргументирано и прецизно дефинира основните си тези. Така креативно разгърнат теоретичният анализ в Първата и Втората глави е достатъчно информативен, действително привеждащ достъпни аргументи за оценка на четирите ключови за разработката понятия (адаптация, дезадаптация, адаптивни стратегии и самореализация) и представлява логически мотив за извеждане на дизайн на емпиричното психологическо изследване.

3. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд и посочените автори приноси.

В Трета глава, докторантката преминава към създаване на *концептуалния модел* на своето емпирично изследване. В научен порядък са разработени неговите структурни компоненти. В съответствие с дискурса на разработения теоретичен модел на изследваното явление са аргументирани формулировките на целта, задачите и хипотезите на изследването. Ясно дефинирани са емпиричните рамки на предмета и обекта, като броя на респондентите съответства на изискването за представителност на извадката при изследване от подобен научен ранг. Авторката демонстрира особено добри умения и компетентност при представянето на методиката, организацията и етапите на провеждане на емпиричната процедура. Въз основа на конкретно очертаните изследователски цел и задачи адекватно е предложен и методическия инструментариум на изследването. Използвани са модифицирани варианти на:

1. Методика „Социалното благополучие като приспособяване на възрастните“.

2. Методика на Хайм за психологическа диагностика на копинг-стратегии (BEFO).
3. Скала Адаптивен защитен стил (потискане, сублимация, хумор, антиципация афилиация).
4. Скала Лъжа от Въпросник Защитни стилове на М. Бонд.
5. Въпросник на Мельникова за изследване на адаптивни стратегии на поведение (АСП).
6. Скала за самореализация за самодетерминираност на Института Арк.
7. Скала „Самоактуализация“ от въпросник за потребности (Герчева-Несторова, Г., 2001)

Така избраните в конкретната методика инструменти са релевантни на целите и задачите на дисертационната разработка. Методическият инструментариум е описан в детайли и логическа последователност. В съответствие с научните правила са описани и методите за статистическа обработка на данните, което гарантира и достоверността на анализа от получените резултати. За статистическата обработка на данните е приложен програмният продукт SPSS и методи за обработка на данни.

В Четвърта глава е представен сериозен статистически анализ на данните от изследваните групи. Ходът на анализа, условно разделен на количествен и качествен е в съответствие с теоретичния модел на изследването. Въз основа на избраните критерии за оценка на получените резултати по изследваните величини Силвия Митева добре представя динамиката на индикаторите, като подходящо ги онагледява таблично и графично. В интерпретативен план предложеният в Четвърта глава психологически анализ очертава прогностичната сила на отделни индивидуални и социални особености на респондентите, които разкриват очертаните в хипотезите на емпиричното изследване зависимости между „явлението-фактор“ и „явлението-резултат“. На тази база докторантката Митева, обстойно коментира идентифицираните адаптивни копинги и обосновава съответни тенденции на проявлението им. Разпознати са и зависимости на адаптивните поведенчески стратегии Активно изменение на средата и Пасивно изчакване на изменения, следвани от Бягство от средата и Търсене на нова,

спрямо Активно изменение на себе си. Изведени са обобщения, че студенти с висока степен самоуважение и увереност в себе си, са изключително успешни в самореализацията си.

4. Научно-приложни приноси на дисертационния труд.

След запознаване с теоретичния и емпиричен анализ в дисертационния труд на Силвия Митева считам, че в него са постигнати следните по-важни приноси, които категоризирам като научно-приложни:

- Извършен е коректен теоретико-аналитичен психологически анализ на адаптацията, адаптивните стратегии и самореализацията на студенти;
- Документирана е взаимовръзката между адаптацията, адаптивните стратегии и самореализацията, изразена чрез благополучието, потребността от самоактуализация, разбиране на себе си, на своите преживявания и увереност в себе си;
- Изградена е подходяща методика от модифицирани и адаптирани за българската популация тестове и са получени надеждни данни за диагностициране на самореализацията на студенти;
- По силата на ранжираните адаптивни стратегии се постига научна аргументираност и се доказват издигнатите хипотези. В конкретно-практически план това определя и реалния принос на създадения емпиричен модел на изследване;

5. Мнения, препоръки и бележки.

Предвид изискването за съдържателен баланс между основните глави на изложението при научни разработки от теоретико-емпиричен характер, то с основание отбелязвам, че в структурно, езиково и техническо отношение Трета и Четвърта глави успешно представят технологията и анализът на резултатите от проведеното емпирично изследване, а формулираните в Заключение адекватни обобщения са релевантни както на психометрично получените резултати, така и на задълбочено презентираният концептуален модел в Първата и Втората теоретични глави.

Заклучение:

В резултат от прочита на дисертационния труд „Адаптивни стратегии и самореализация на студенти“ и въз основа на изведените в настоящата рецензия констатации относно научно-приложните приноси и демонстрираните задълбочени познания в изследваната психологическа област, то давам с убеденост своята положителна оценка и предлагам на докторантката Силвия Митева да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“.

3.04.2013 г.
гр. В. Търново

Член на жури:
/доц. д-р Даниела Тасевска/